

תורה והוראה

474

פרשת ראה תשע"ט

קורא יקר,

בפרוס עלינו חודש אלול, דומה שניתן להפיק מסר עכשווי וחשוב מתוך תחילת פרשת השבוע.

פרשת ראה פותחת בציווי של ברכות וקללות: "והיה כי יביאך ה' א-להיך אל הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה ונתתה את הברכה על הר גרזים ואת הקללה על הר עיבל".

הציווי 'לשים' את הברכה ואת הקללה על הרי ישראל מעורר תמיהה. בפרשת כי תבוא, התורה מונה ברכות מעטות וקללות רבות, בלי לשים אותם על הרים, ולכאורה אף בכניסה לארץ ישראל, אין צורך שיהיו ההרים קשורים בדרך כלשהי בברכות וקללות.

מה אפוא פשר שימת הברכה ואת הקללה על גרזים והר עיבל?

נראה שהרי ישראל שהוזכרו בציווי משמשים כהתגלמות של מידה מסוימת בהנהגת הקב"ה - מידת הדין. גודלם הרם של הרים, צוקים מעוררים האימה, ומזגם הקשה, מעוררים בנו תחושה של דין - של סכנה ושל גבולות.

ההר מופיע מול האדם ברב עצמתו, ומהווה תמרור אזהרה טבעי. אף בסיני, כפה הקב"ה את ההר על ישראל כגיגית, כאילו לומר: "משמים השמעת דין" (תהילים עו, ט). בהרים יש אפוא התגלמות של 'מידת הדין' קשה.

כנודע, קשה לחיות ב'מידת הדין'

מאמר השבוע עוסק בדיני ייחוד. מה הגדרתו של איסור ייחוד, ומהם תנאיי תחולתו? האם האיסור איסור תורה או איסור דרבנן? ומהן גדרי ההיתר הנפוץ של "בעלה בעיר". בשאלות אלו, ועוד, נדון במאמר השבוע, הראשון מתוך סדרת שני מאמרים בנושא.

איסור ייחוד: כללים ופרטים

בפרשת ראה נאמר: "כי יסיתך אחיך בן אימך או בןך או בתך או אשת חיקך או ריעך אשר כנפשך בסתר לאמר נלכה ונעבדה אלוהים אחרים אשר לא ידעת אתה ואבותיך" (דברים יג, ז). רש"י מפרש שנאמר בפסוק "בסתר" משום ש"דיבר הכתוב בהוה, שאין דברי מסית אלא בסתר".

מדברי הפסוק למדו חז"ל רמז לאיסור ייחוד מן התורה: "אמר רבי יוחנן משום רבי ישמעאל: רמז ליחוד מן התורה מנין? שנאמר: כי יסיתך אחיך בן אמך. וכי בן אם מסית, בן אב אינו מסית? אלא, לומר לך: בן מתייחד עם אמו, ואסור להתייחד עם כל עריות שבתורה" (קידושין פ, ב).

דיני איסור ייחוד רבים הם, ולא נוכל להקיפם במסגרת זו. אולם, נשתדל בשני המאמרים הבאים, בשבוע זה ובשבוע הבא, לבאר את כללי איסור ייחוד ולהדגים את יישום הכללים בפרטי דיניו המרכזיים.

במאמר הנוכחי נעמוד על עיקרי ויסודי הדברים. מתי מדובר באיסור תורה, ומתי באיסור דרבנן? איזה איסורים הוסיפו חכמים על עיקר האיסור? האם האיסור נאמר גם ביחס לזקן מופגש? ומה המשמעות של "בעלה בעיר"? בשאלות אלו, ועוד, נדון במאמר הנוכחי.

איסור תורה או דרבנן

מדברי הגמרא (ע"ז לו, ב) משמע שאיסור ייחוד הנרמז בפסוק הינו איסור תורה, ועל כך הוסיפו חז"ל איסור דרבנן: "דאורייתא, דאשת איש, ואתא דוד וגזר אפילו אייחוד דפנויה, ואתו תלמידי בית שמאי ובית הלל גזרו אפילו אייחוד דעובדת כוכבים".

אכן, רוב הראשונים הסכימו שאיסור ייחוד עם ערווה דאורייתא (כמו אשת איש) הוא

איסור תורה. דעה זו מוסכמת על רבנו חננאל (עבודה זרה לו, ב), רבנו יונה (סנהדרין כא, ב), תוספות (שבת יג, א וכמה מקומות), הרשב"א (שו"ת הרשב"א חלק א, סימן תקפז), ועוד ראשונים (כפי שמנה בארוכה בספר 'דבר הלכה', סימן א).

אולם, לשון הרמב"ם (הלכות איסורי ביאה, פרק כב, הלכה א) הוא שאיסור ייחוד נלמד "מדברי קבלה". חלק ממפרשי הרמב"ם פירוש שכוונתו לאיסור תורה (עי' בביאור הגר"א, אבן העזר כב, ועי' גם במפרשי הרמב"ם, שם ובנושאי כלים לשולחן ערוך, אבן העזר שם), אך פשטות המשמעות, כפי שכתבו מפרשים אחרים היא שלדעת הרמב"ם איסור ייחוד יסודו מדרבנן.

דעת החינוך היא שמדובר באיסור תורה, אלא שהחינוך (מצווה קפח) ציין פסוק אחר לכך: "איש איש אל כל שאר בשרו לא יקרב לגלות ערוה, אני ה'" (ויקרא יח, ו).

יש לציין שאיסור התורה של ייחוד אינו "איסור עצמי", אלא איסור היוצר גדר והרחקה מאיסור של יחסים אסורים עם הערוה. כן מבואר בלשון הרמב"ם (הלכות איסור ביאה כב, ו, כפי שהועתקה גם בשולחן ערוך, אבן העזר סימן כב): "אסור להתייחד עם ערוה מן העריות כו' שדבר זה גורם לגלות ערוה" (אך עי' באבי עזרי, הלכות איסורי ביאה, שם).

מבואר אפוא בגמרא (סנהדרין לז, א) שאין לאדם איסור ייחוד עם אשתו כשהיא נדה, כי "התורה העידה עלינו סוגה בשושנים, שאפילו כסוגה בשושנים לא ירצו בהן פרצות" - כלומר (רש"י), אין צורך במחיצת ברזל להפריד בין בעל ואשתו, ואפילו בגדר קלה נפרדים הם זה מזה. בתוספות ביארו שהסיבה לכך היא משום שהנדה "סופה להיטהר": כיון שיכול לבוא עליה בהיתר, אינו בהול לבוא עליה באיסור.

יש לציין שסברא זו אינה תקפה בנוגע למי שמעולם לא בא על אשתו, ולכן כלה שפרסה נדה קודם לביאה ראשונה, אסורה בייחוד לבעלה (כמו שנפסק ב'שולחן ערוך', אה"ע סימן כב, סעיף א).

איסורים דרבנן

על עיקר האיסור מן התורה הוסיפו חז"ל איסור ייחוד אפילו עם הפנויה (שאיין בה איסור ערוה מן התורה). כן אסרו חז"ל את הייחוד עם אישה שאינה יהודייה.

יש לציין בנוגע לאיסור פנויה שפנויות כיום הן כמעט תמיד בחזקת טמאות בטומאת נידה, ולכן רוב הפוסקים מורים שחל איסור תורה אפילו על ייחוד פנויה, בגין איסור נידה הרובץ בה (עי' שו"ת הריב"ש, סימן תכה; בינת אדם, בית הנשים יז, כה; נשמת אברהם, אבן העזר כב, ג, בשם הרב שלמה זלמן אויערבך זצ"ל). אחרים סבורים שגם בפנויה שהיא נידה לא נאמר איסור תורה של ייחוד אלא איסור דרבנן בלבד (עי' באריכות בשו"ת ציץ אליעזר, חלק ו, סימן מ, פרקים ח, כה).

בספר בינת אדם (שער בית הנשים, סימן טז) חידש שאף שמבואר במשנה (קידושין, שם) שיש איסור ייחוד באיש אחד עם שתי נשים ("לא יתייחד אדם עם שתי נשים, אבל אשה אחת מתייחדת עם שני אנשים"), איסור זה בוודאי אינו איסור תורה, אלא איסור דרבנן. מן התורה, לא נאסר ייחוד אלא כדוגמת הכתוב, וכפי שלמדה הגמרא: "בן מתייחד עם אמו". במקום שנוכחות שתי נשים, אין האיסור

של ההרים הגבוהים והרמים - עד שראשי ההרים אינם מקום יישוב כלל. אולם, דווקא כאן נצטוונו לשים את הברכה ואת הקללה. הרי שהקללה מקורה במידת הדין; אך כאן למדנו שאף הברכה מושרשת באותה מידה.

בריאת העולם הייתה מעשה חסד חנים, מעשה של הטוב אשר רצונו להיטיב. אבל רצון הבורא ית' היה לתת לאדם את טובו כתמורה על עבודתו בעולם, ולא כמתנת חנים שיש בה בושת פנים (כפי שהאריך מאד הרמח"ל בספר 'דעת תבונות'). שורש הברכה מצויה אפוא במידת הדין - המידה שנותנת לאדם את מה שמגיע לו, אם לטוב ואם למוטב.

בעת הכניסה לארץ, עת יישום המצוות במקום קיומם, נצטוו ישראל לתת הן את הברכה והן את הקללה על ההרים: שניהם נובעים מתוך הפעלת מידת הדין.

חודש אלול הוא החודש המוביל לראש השנה, יום הדין הגדול. מתוך ההערה הנ"ל, ניתן להבין שיום הדין הרי הוא יום הברכה, יום שבו טמון כל הטוב של השנה הפותחת. כל מה שניתן לנו, ניתן לנו בדין - ביום הדין.

במשך כל חודש אלול, בימים בהם עלה משה למרום לרצות את הקב"ה ולקבל את לוחות השניות, ניתנת לנו אפשרות להכין את עצמנו. תקיעת השופר בשחרית מעוררת אותנו בדברי הרמב"ם: "עורו ישינים משנתכם, ונרדמים הקיצו מתרדמתכם; וחפשו במעשיכם, וחזרו בתשובה".

קל וחומר בימים אלו, ימי גזירות וסכנות, עלינו לחזור בתשובה, להרבות במעשים טובים, ולהתפלל לישועת ה'.

הבה ננצל את הימים הגדולים של חודש אלול, ימי הרחמים והסליחות, להכין את עצמו לקראת יום הדין, ולזכות לכל הברכה הניתנת מידי שנה ביום הדין.

אלא מדרבנן.

היתר 'בעלה בעיר'

אחד ההיתרים החשובים והמרכזיים ביותר בהלכות ייחוד הוא היתר 'בעלה בעיר', כפי שכבר הוזכר לעיל. היתר זה מופיע בגמרא קידושין (שם): "אמר רבה, בעלה בעיר אין חוששין משום ייחוד".

נחלקו רש"י ותוספות אם כוונת הגמרא שאין מלקות אך יש איסור [רש"י], או שאין כל איסור [תוספות]. להלכה, דייק ה'בית שמואל' (סימן כב, ס"ק יב) מלשון הרמב"ם וה'שולחן ערוך' שאין איסור כלל, וכדעת התוספות.

בשו"ת שבט הלוי (ח"ג, סימן קפ) ציין כי ה'חלקת מחוקק' וה'בית שמואל' העתיקו את המחלוקת ולא הכריעו בדבר, אבל בתשובה אחרת (ח"ה, סימן רג, אות א) כתב שלהלכה פוסקים כדעת התוספות, אך ציין לדברי רבנו ירוחם "דמאן דצניעא [=מי שצנוע] אפילו בעלה בעיר צריך להתרחק מן הכיעור והדומה".

בטעם היתר 'בעלה בעיר' נחלקו הראשונים. רש"י (קידושין פא, א ד"ה בעלה בעיר) כתב שהוא כיוון שהאשה מפחדת שמא יבוא בעלה בכל שעה. אולם הרמב"ם כתב כי הטעם הוא "מפני שאימת בעלה עליה", וכן העתיק ב'שולחן ערוך'. בשו"ת שבט הלוי (שם) ביאר כי "אין זה משום פחד דלמא השתא חזי לה, אלא כל שהוא באותה העיר, לעולם פחדו עליה, והוא ענין רגש טבעי, שבהיותו קרוב, בעלותו עליה".

השלכה הלכתית לנידון זה היא בערים גדולות, כגון לונדון או ניו יורק, כשבעלה אמנם נמצא באותה העיר, אך במקום מרוחק מאד. לפי רש"י, באופן זה אין היתר 'בעלה בעיר', מאחר שידעת שבעלה לא יכול לבוא, ואינה מפחדת להתייחד. אבל לפי הרמב"ם, הרי ש'אימת בעלה עליה' גם במקרה זה, ואף באופן זה נאמר ההיתר.

לדינא, חשש בשו"ת שבט הלוי הנ"ל להקל, באופן שהבעל נמצא בקביעות בעבודתו במקום המרוחק באותה העיר, וציין כסניף לכך שיש להחמיר לכתחילה לדעת רש"י שגם בבעלה בעיר יש איסור ייחוד. בשו"ת אגרות משה (אה"ע ח"ד, סימן סה, אות ז) הכריע: "באלו שעובדים אצל אחרים ושוהים שם שמונה שעות, והדרך לשם וחזרה משם הוא ערך שתי שעות, איכא איסור ייחוד כשאין דרך אינשי לבוא הביתה. אבל אם הוא

על דרך זו מבואר בשו"ת חות יאיר (סימן עג), שמן התורה לא נאסר אלא "ייחוד ממש", כלומר, הוא והיא לבדם. מעבר לכך, באו חז"ל ואסרו את הייחוד אפילו במקום שיש שתי נשים, או במקום שיש שני אנשים והם פרוצים (כפי שיבואר להלן).

בשו"ת מהרש"ם (ח"ג, סימן קנג) כתב שגם ייחוד של איש אחד עם שתי נשים הוא איסור דאורייתא, אולם יש לדון בראיותיו לכך (ראה בספר 'דברי סופרים', הלכות ייחוד, סעיף א, עמק דבר ס"ק ט).

זקן מופלג ומי שאין לו גבורת אנשים

בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ו, סימן מ, פרק כב, ס"ק ח) כתב הרב אליעזר ולדנברג שלאור דברי הרמב"ם הנ"ל, לפיהם איסור ייחוד תלוי בחשש שיביא לידי גילוי עריות, שאין איסור ייחוד במי שאין לו גבורת אנשים, או בזקן שתש כוחו באופן שאין חשש שיבוא לידי גילוי ערוה (והוכיח כן מדברי 'קרית מלך רב', ועוד מקורות).

בתשובה אחרת (ח"ז, סימן מו, אות ב) הביא הרב ולדנברג את מה שכתב לו הרב אלישיב זצ"ל בעניין זה, שהוכיח משו"ת זית רענן (ח"א, אה"ע סימן א) שאין להתיר ייחוד אף למי שאין לו גבורת אנשים, אבל בתשובה שם סתר את הראיה. במקום שלישי (חלק יב, סימן סז, אות ב) הביא את דברי ה'חתם סופר' בדרשותיו (דרוש לחנוכה שנת תקס"ד) שמה שיוסף לא חשש מלהתייחד עם אשת פוטיפר הוא משום שחשב את עצמו כמי שאין לו גבורת אנשים, והותר בייחוד.

בשו"ת אגרות משה (אה"ע ח"ד, סימן סה, אות י) הסכים ליסוד הדבר שאין איסור ייחוד במי שאין לו גבורת אנשים, אבל כתב שבאופן כללי אין להתיר איסור ייחוד במי שזקן וחלוש, כי גם בזקנים וחלשים יש אפשרות שתתעורר תאוותם (כמבואר בגמרא קידושין פא, ב).

רק בנוגע למי שנתקבע על-פי רופאים שאינו יכול להתקשות ולבעול מחמת מחלתו וחולשתו, פסק שמסתבר שאין איסור ייחוד. על דרך זו מבואר בספר 'דבר הלכה' (הוספות לסימן ב, סעיף ט) בשם ה'חזון איש', שגם בזקן מופלג יש איסור ייחוד, והביא שכן כתב בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ד, סימן קב).

הסיבה לכך היא משום שבעלה אינו יודע היכן היא נמצאת, ולכן היא אינה פוחדת ממנו, ואינה חוששת להתייחד.

- גם כשבעלה יודע היכן היא נמצאת, אבל הוא נתן לה רשות להיות שם, אין היתר 'בעלה בעיר', שכן אינה חוששת ממנו.
- כל שכן אם נתן לה בעלה רשות "לדבר דבר סתר עם פלוני להסגיר הדלת", יש איסור ייחוד, כי אין אימת בעלה עליה.

אחרונים רבים דנו בדברי ה'בית אדם', ובספר 'דבר הלכה' (ז, ב) כתב בשם החזו"א שיש להתיר אפילו בבית אחר. אולם, החפץ חיים (נדחי ישראל כד, ו) מחמיר בדבר, וכפי שכתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה, סימן רג, אות ג), קשה להקל למעשה בשאלה זו. גם בשו"ת אגרות משה הנ"ל (אות כא) החמיר בנוגע לשאלה הראשונה, אך הוסיף ש"הוא דווקא כשהלכה למקום שאין רגילה ללכת שם".

בנוגע לחידוש השני והשלילי, כתב שאין החידושים מסתברים, "אבל כיון שאוסר, על כל פנים יש להחמיר שלא בשעת הדחק, אבל בשעת הדחק אין לאסור".

חשוב לציין שאין היתר מקביל של 'אשתו בעיר', ומה שאשתו של אדם נמצאת בעיר אינו מועיל להתיר לו איסור ייחוד. אמנם מבואר במשנה (קידושין פ, ב) היתר של 'אשתו משמרתו', אך הכוונה בכך היא שאשתו נמצאת עמו ממש, כמו שדייק בשו"ת אגרות משה (שם, אות ו) מלשון השו"ע (סעיף ג).

עדיין יש לדון בהרבה כללים ופרטים בדיני ייחוד: דיני פתח פתוח לרשות הרבים, שאלת מה נחשב מקום של ייחוד, דיני שומרים, דיני אינם-יהודים, דיני קירבה לעניין ייחוד (ושאלת אח ואחות), הגיל שממנו נאסר ייחוד, שיעור זמן של ייחוד (שאלת ייחוד במעלית), ועוד. בס"ד נשלים את המלאכה במאמר הבא.

ברשות עצמו, ויכול לבוא לביתו כשרוצה לפעמים, ליכא איסור ייחוד".

לבו גס בה

עוד מבואר בגמרא שהיתר 'בעלה בעיר' לא נאמר במי שלבו גס בערוה, וכלשון הרמב"ם (הלכות איסורי ביאה, פרק כב, הלכה יב, וכן ב'שולחן ערוך, סעיף ח): "אם היה זה גס בה, כגון שגדלה עמו, או שהיא קרובתו, לא יתייחד עמה אע"פ שבעלה בעיר".

חשוב להגדיר מה נחשב 'לבו גס בה', הן לעניין היתר 'בעלה בעיר', והן בנוגע לדינים נוספים בהלכות ייחוד. הכוונה היא ליחס חם וקרוב, המעורר חשש שאימת הבעל לא יהווה גורם מרתיע בפני האיסור (כך ביאר החיד"א, שער יוסף, סימן ג). דוגמאות לכך הן:

- אשה שגבר הכיר מילדותם, ושגדלו יחדיו.
- קרוב משפחה, כגון בן דוד, כשגדלו יחד.
- חבר משפחה קרוב.
- שותף קרוב לעבודה, כגון בשותפות בבעלות חברה.
- תרפיסטית.

גם במי שלבו גס בה, כשלא מועיל היתר של 'בעלה בעיר', עדיין אין איסור ייחוד כשבעלה בבית, כפי שיבואר בדיני השומרים.

פרטי דין בעניין 'בעלה בעיר'

בפתחי תשובה (סימן כב, ס"ק ז) הביא את דברי ה'בית אדם', שכתב שלשה חידושים בדין 'בעלה בעיר':

- היתר 'בעלה בעיר' נאמר רק כאשר האשה שוהה בביתה, אבל אם נמצאת בבית אחר, אף שבעלה בעיר, יש בו משום ייחוד.

שו"ת הלכתי

מתוך השאלות שנשאלו באתר האינטרנט din.org.il בשבוע האחרון

מכת עכברים שהגיעה כתוצאה מחפירת השכנים

שאלה:

שכנים חופרים להרחיב הדירה, ונכנסו עכברים לבית של 2 שכנים. האם יש תביעה נגד השכן שחופר שגרם לעכברים ליכנס? לעשות הדברה וכו'?

תשובה:

שלום וברכה,

השכן שמרחיב חייב לשלם עבור הוצאות הדברה כדי למגר את מכת העכברים.

בהצלחה.

מקורות:

הגמרא (ב"ב דף כג ע"א) מספרת שלרב יוסף היו לו דקלים קטנים, ושכנו היה מקיז דם לאנשים, ובגלל הדם היו עורבים באים ומתיישבים על הדקלים ומפסידים לו את הפירות. וביקש רב יוסף לסלק את האומנים שמקיזים דם כדי שלא יבואו העורבים. וביאר הרמב"ם ששני נזקים היו עושים העורבים. א. שמצפצפים בקולם. ב. שמלכלכים את הפירות. וכן פסק השולחן ערוך סימן קנה סעיף לט, שניתן לעכב על השכן שלא יעסוק במלאכת דם או במלאכת נבלות, היות וגורמים אלו המלאכות שמביאים עופות ומתיישבים שם, ומצפצפים בקולם, או שמכלים את הפירות.

וכמו כן ניתן לעכב על שכן שחופר שיסלק את העכברים שבאו כתוצאה מהבנייה, כיון שימציאות העכברים הוא דבר שמפריע מאוד.

מעמדו של כהן שלא נימול

שאלה:

שאלה: כהן שנולד בגולה ושלא חונך על דרך תורה ולא עשה ברית מילה, בנוי חילונים אבל כן עשו ברית מילה, האם בניו נחשבים ליהודים וגם כהנים?

הרמב"ם פוסל כהן שלא עשה ברית מילה לעבודה.

תשובה:

שלום רב,

כהן שלא נימול הרי הוא בקדושתו ואסור לו לשאת אישה האסורה לכהנים כמו גרושה או אישה שהיתה עם גוי, ולכן ילדיו הרי הם כהנים לכל דבר. ואם הם עשו ברית מילה ודאי שהם כשרים לכל דבר של כהונה.

לגבי האב שעדיין לא נימול, אז ברור שלגבי עבודה בזמן הבית אינו כשיר כפי שאתה כתבת בשם הרמב"ם, וכך גם תרומה אינו אוכל וזה מדאורייתא, שהרי כתוב וכל ערל לא יאכל בו. ולדעת רוב הראשונים זה אפילו אם הוא ערל מחמת שוגג או אונס כגון שמתו אחיו מחמת מילה שאסור לו למול על עצמו, ובכל זאת מאחר שהוא ערל לדעת רוב הראשונים הוא פסול מלאכול בתרומה (למעט דעת ר"ת שחילק בין אונס למזיד).

ולגבי נשיאת כפים. ראה ביאור הלכה סי' קכח ד"ה ואם נאנס, שהביא בשם כמה אחרונים שאינו נושא את כפיו משום שגם אינו עובד בזמן הבית, אולם הביאור הלכה שם חילק בין מזיד לאונס כנ"ל, שאם הוא מזיד אינו נושא את כפיו, אבל אם הוא שוגג או שנאנס, לדעתו הביאור הלכה יכול לשאת את כפיו.

עירוב הצרות בחו"ל / מה עושים עם המפתח?

שאלה:

1. מה הדין אם אני בחו"ל בבניין דירות שבו כולם גויים שלא מסכימים להשכיר לי חלק מהדירה שלהם לצורך עירוב חצרות? האם מותר לטלטל לחדר מדרגות? 2. אם אני שם את המפתח בשביל לא לטלטל, האם זה מועיל? כי עדיין זה העברה בין רשות לרשות

תשובה:

שלום וברכה

אם כולם גויים מותר לטלטל בתוך חדר המדרגות של הבנין, אבל אם יש שם אפילו יהודי אחד, כבר צריך עירובי חצרות וזה לא ניתן לעשות כשיש גויים בבנין ולא שוכרים רשותם.

מקורות:

ראה בהרחבה בשו"ע סי' שפב.

כאשר יש עוד יהודי וצריך עירובי חצרות, מה עושים עם המפתח [כמובן עושים חגורה מיוחדת כדי לשאתו ברחוב, אני מניח שאת זה אתה מכיר, השאלה היא לגבי פתיחת הדלת], ובזה הדין כך:

כאשר אין עירוב אם הדלת נפתחת כלפי חוץ יש להוציא את המפתח מחור המנעול קודם פתיחת הדלת. בעיה זו ניתנת לפתרון בקלות, הבעיה הקשה יותר היא כיצד לפתוח את הדלת כאשר אתה בא מבחוץ והדלת נפתחת כלפי פנים [המפתח כמובן משמש כאבזם לחגורה כידוע לתושבי חו"ל, אחרת אסור לטלטלו]. בענין זה כתבו בס' ארחות שבת פרק עשרים ושמונה סעיף צח כך: במקרה שחדר המדרגות הוא בגדר חצר שאינה מעורבת, אסור להכניס את המפתח ממנו אל תוך הדירה, ולכן הבא לפתוח את דלת הדירה במפתח הנתון בחגורתו או במפתח שהיה מוצנע בחדר המדרגות, יעשה כך: יכניס את המפתח לחור המנעול, ויפתח את המנעול בעוד הדלת סגורה, ואח"כ יוציא את המפתח מחור המנעול וישוב ויחגור עצמו בחגורה, או ישוב ויצניענו, ואז יפתח את הדלת. ואם אין בדלת ידיית מבחוץ ואין אפשרות לפתוח את המנעול בלי דחיפת הדלת פנימה, יסיר את החגורה מגופו וינעץ את המפתח בחור המנעול, וירפה ידו ממנו, ואח"כ יחזור ויחזיק בחגורה, ויכניס את הדלת מעט פנימה, ויקפיד להחזיק את קצה החגורה בחוץ בעת הכנסת הדלת פנימה. ומפתח שאינו מחובר בחגורה, יעשה לו מערב שבת שלשלת שתשמש לו כיד, ויאחזנה בחוץ בשעת הכנסת הדלת פנימה, ואח"כ יוציא את המפתח מחור המנעול ויחזור ויחגור את החגורה, או שיחזור ויצניענו בחדר המדרגות ואז יכנס פנימה. ועיי"ש מקורותיו משו"ת מנחת יצחק ועוד.

המנהג שנשים תופרות את יריעות הספר תורה

שאלה:

האם יש מקור מוסמך וטעם למנהג שקיים בעדות מסוימות שנשים משתתפות בתפירת היריעות לספר תורה והאם הקפידו לתת רק לנשים זקנות או שלא הקפידו בכך והאם ראוי לעשות כן.

תשובה:

שלום וברכה

זהו בהחלט מנהג קדום שדנו בו לכאן ולכאן אלו שוללים ואלו מחייבים, אעתיק לך בענין זה מספר לקט הקמח החדש, המתעתד

לצאת לאור בצורה מהודרת ומפוארת מחדש ממש בתקופה הקרוב, מדבריו בחלק ה' ס' קמג:

תפירת היריעות ע"י נשים

רמון] על דבר מנהג הסופרים שמניחים לנשים לתפור היריעות, והנשים משלמות לסופרים בעד מצוה זו, האם מותר לעשות כן: אני לא שמעתי דבר זה מעולם עד עתה, והנה לדעת שו"ת מהר"ם מלובלין (ס' סח) המובא במגן אברהם (ס' לט ס"ק ו) פשיטא שאסור לנשים לכתוב ולתפור ספר תורה לכתחילה, ורק בדיעבד שכך נעשה הספר כשר. אך מכל מקום אם אפשר בקלות להתיר את התפירות ולחזור ולתפורן, צריך לעשות כן, וכן כתב בבית לחם יהודה (ס' רע"ב ס"ק ג), ע"ש (שו"ת יהודה יעלה [למהר"י אסאד] יו"ד ס' רפ"א).

מה שציוה האב"ד להביא את יריעות הספר תורה לאשת הרב לתפורן, עיין במחצית השקל (ס' לט ס"ק ו) דנשים פסולות לתפור יריעות ספר תורה. ובאמת כן נראה, דהא גם התפירה היא הלכה למשה מסיני, וממילא, כשם שהנשים פסולות לכתוב, כך הן פסולות לתפור (שו"ת דברי יעקב מהדו"ק ס' ז).

עוד בענין הנ"ל

א) בענין אם יתנו לנשים לתפור את יריעות ספר התורה, עיין בשאגת אריה (ס' לב) דהניח בצריך עיון אם נשים כשרות לתפור ספרי תורה. ומה שכתב בדרישה (יו"ד ס' רפ"א ס"ק א) להקל בספר תורה שנכתב על ידי אשה או קטן, הוא צריך עיון. והגם שהשאגת אריה (ס' לה) העלה דנשים חייבות בכתובת ספר תורה, מכל מקום אין לומר דהוי כדמקשינן ו"קשרתם" ל"וכתבתם", לומר דמי שהוא בר קשירה הוא גם בר כתיבה, וכיון דהן חייבות בכתובת ספר תורה גם בכתובה שייכות הן, דהלא מפורש בגמרא (גיטין מה ע"ב) דנשים פסולות לכתובת מזוזה אף דהן חייבות במזוזה, כדתנן (ברכות פ"ג מ"ג), ועל כרחך הטעם דפסולות לכתובת ספר תורה הוא משום הקישא ד"וכתבתם" שבתפילין, דכשם שהנשים פסולות לכתובת תפילין כך הן פסולות לכתובת ספר תורה.

ומה שהקשה בנחל איתן (לבעל המשכיל לאיתן] פ"ז מהל' ס"ת ה"א) דלפי זה כיון דהאשה פסולה לכתובת ספר תורה בעצמה, היאך תוכל לעשות שליח לכתוב ספר תורה בעבורה. נראה לי ליישב, מהא דאמרין בגמרא (מנחות ל ע"א) דגם הלוקח ספר תורה מן השוק קיים בכך את המצוה, ואם כן דינה בזה כמו לענין מזוזה, דאף שהאשה פסולה לכתוב מזוזות מכל מקום היא חייבת לקנות מזוזה.

והגאון בעל אילנא דחיי השיב לבעל המחבר (בס"ב) על שאלה זו: הנה, מה שכתב התרומת הדשן (ס' נא והובא דבריו ברמ"א שם) דתפירת היריעות יכולה להעשות גם במשי או בפשתן, צריך עיון, שהרי הוא נגד דעת הפוסקים. ויש ליישב, דשיעור התפירות הנצרך כדי לחבר את היריעות זו לזו, בעי לכולי עלמא שיעשה בגידין דוקא, ורק התפירות היתרות על אותו השיעור כשרות גם בפשתן. ולפי זה יש לומר, דהתרומת הדשן מיירי בכהאי גוונא שלמעלה ובאמצע ולמטה נתפר בגידין ורק השאר שבינתיים נתפר בפשתן. ואם כן סרה תמיהת הדגול מרבבה (שם ס"ק ב) על הרמ"א, דהאמת היא שאין נפקא מינה בין תפירת היריעות זו לזו לתפירתן לעמודים והדין בשניהם שווה, ולכן כשתופרין את היריעות על ידי נשים יזהרו שהתפירות ההכרחיות יהיו על ידי אנשים, והשאר יוכל להיות על ידי נשים, כמו שאמרו חז"ל בגמרא (חגיגה טז ע"ב) לגבי סמיכה, דמה שנשים עושות סמיכה אינו משום שיש מצות סמיכה לנשים, אלא בשביל לעשות נחת רוח לנשים. ועל כל פנים הספרים שכבר נתפרו מכבר, אין להחמיר בהם להוציא התפירות, דגם המהר"ם לובלין מכשיר תפירות אלו בדיעבד, מדכתב דרק אם אפשר בקל צריך להתיר התפירות שנתפרו על ידי נשים ולתקן. לדעתו של האילנא דחיי, במקום שאיש עומד על גביהן יש להכשיר תפירות הנעשות על ידי נשים.

אלא שבעל המחבר (שם ס' ג) סותר כל דבריו, הן במה שכתב שיהא די לחבר את היריעות בגידין בתפירות - אחת למעלה ואחת באמצע ואחת למטה והשאר יכול לתפור בפשתן וכדומה, הן במה שמתיר כאשר רק ג' התפירות העיקריות יהיו על ידי איש והשאר בתפירת אשה, וע"ש שסותר ראיותיו, ולדינא העלה שיש להחמיר לאסור את תפירת היריעות על ידי נשים לגמרי (שו"ת בנין שלמה ס' א-ג).